



Utredningen om situationen inom Ruvhten sijte (Tännäs sameby)

Bakgrund

Under flera år har svåra motsättningar förelegat mellan medlemmar inom Ruvhten Sijte. Motsättningarna har gällt både renantal, fördelning av betesmarker, arbetsfördelning, frågor kring ekonomin etc. inom samebyn men också legat på det mer mänskliga planet. Arbetsklimatet i byn har varit synnerligen påfrestande och medlemmarna har genomgående mått dåligt. Problemen har förstärkts genom det nära släktskap som föreligger mellan olika medlemmar.

Stora ansträngningar att komma till rätta med situationen inom samebyn har gjorts både från Länsstyrelsens och Svenska samernas riksförbunds sida. Detta har skett genom medverkan på bystämmor och möten men också genom kontakter med enskilda medlemmar i samebyn. Flera konsulter har anlitats men ansträngningarna har inte lett till någon lösning av problemen.

År 2000 tillsatte Länsstyrelsen – med stöd av rennäringslagen och i samförstånd med samebyn – en syssloman för byn med uppgift att handha byns angelägenheter, företräda byn både såsom styrelse och bystämma, ansvara för renskötseln i byn och förvalta byns ekonomiska intressen. Enligt Länsstyrelsens uppfattning fullgjorde sysslomannen sitt uppdrag på ett förtjänstfullt sätt. Under det år sysslomannen tjänstgjorde fungerade renskötseln och det administrativa arbetet i samebyn väl. Ekonomin sanerades. Däremot förbättrades inte relationerna mellan samebymedlemmarna och de grundläggande problemen har kvarstått. Sysslomannen frånträdde på egen begäran sitt uppdrag den 10 april 2002. En ny styrelse tillsattes av samebyn.

Den nya styrelsen framhöll i en skrivelse till Länsstyrelsen att situationen på intet sätt förbättrats och begärde att Länsstyrelsen skulle tillsätta en arbetsgrupp för att klarlägga situationen inom byn och utreda hur man skulle komma till rätta med missförhållandena. Från bystyrelsens sida pekade man i sista hand på alternativet att upplösa samebyn.



Utredning tillsättes

Länsstyrelsen kunde i det läget bara konstatera att det fortsatt förelåg en prekär situation i Ruvhten Sijte. Människorna i samebyn mådde allt sämre. Några uppgav att man inte vågade röra sig fritt i renskogen. Möjligheterna att med stöd av rennäringslagen (1971:437) komma till rätta med problemen i Ruvhten sijte har visat sig begränsade och i princip uttömda. Åtskilliga försök till medling mellan parterna hade misslyckats.

Länsstyrelsen har i och för sig varit medveten om att det knappast är en myndighetsuppgift att klara ut missförhållanden av den här karaktären i en sameby men har å andra sidan känt ett starkt behov av att återföra Ruvhten sijte till en fungerande och respektabel sameby. Sist men inte minst har den ohållbara situationen för de enskilda människorna i samebyn styrt Länsstyrelsens beslut att tillmötesgå bystyrelsens begäran om en utredning.

Således tillsatte Länsstyrelsen den 18 november 2002 en arbetsgrupp med uppgift att skapa sig en bild av situationen i samebyn och de orsaker som kunde utgöra grund till missförhållandena. Gruppens vidare uppdrag var att redovisa förslag hur man skall komma till rätta med situationen. Gruppen kom att bestå av lagman Arne Normann, Östersund (ordförande), socionom Mona-Lisa Norrman, Nordannälden, renägarna Jörgen Jonsson, Idre och Per-Erik Jonasson, Vallbo. Till gruppen adjungerades rennäringskonsulent Jone Bixo, Vällviken.

Utredningen

Utredningen har den 19 december 2003 lämnat sin slutredovisning till Länsstyrelsen. Av redovisningen framgår att utredningen – i första hand genom dess ordförande – har haft åtskilliga kontakter och samtal med samebyn och med enskilda medlemmar.

Utredningens analys av bakgrunden och orsakerna till missförhållandena stämmer väl överens med den beskrivning som den tidigare sysslomannen lämnat. Utredningens redovisning ger en drastiskt bild av en sameby med medlemmar som uppvisar ett oförsonligt beteende. Svåra relationsproblem genom i första hand "majoritetens förtryck av minoriteten", hårda ord, hetsigt uppträdande och handgemäng präglar enligt utredningen samvaron i byn. Därtill kommer stora brister i byns ledning och administration och inte minst orättvisa beslut. Det mest nedslående är kanske att ingen i samebyn har varit beredd att ta ett rejält steg mot försoning.

Utredningen menar att samebyn behöver rekonstrueras och att en syssloman snarast måste tillsättas under förändringsprocessen. Utredningen anser vidare att "det bästa vore om byn belades med någon form av näringsförbud". Alternativt föreslår utredningen att bygränserna ändras eller att samebyn "helt sonika läggs ner".

Ledamöterna Per-Erik Jonasson och Jörgen Jonsson redovisar i en särskild skrivning en avvikande mening till utredningens redovisning. De föreslår att det



under en övergångsperiod tillsätts de resurser som krävs för att samebyn skall fungera administrativt och renskötselmässigt samt att byn får adekvat hjälp för de psykosociala problem man har inom byn. De hävdar att medlemmarna i samebyn i grunden har den kompetens som krävs för att sköta och driva byn vidare.

Synpunkter på utredningen

Sametinget har beretts tillfälle att inkomma med synpunkter på utredningens redovisning och anser att utredningen lagt allt för stor vikt vid att peka på samebyns fel och brister istället för att fokusera på de lösningar som står att finna. Sametinget konstaterar att det idag inte finns något stöd i rennäringslagen för att upplösa samebyn och att det nu är av största vikt att byn får erforderlig hjälp med kortsiktiga insatser och en långsiktig plan för att samebyn och människorna där skall leva vidare och verka i den miljö och kultur man hör hemma.

Svenska samernas riksförbund (SSR) anser att redovisningen inte innehåller några förslag som kommer tillrätta med de missförhållanden som föreligger. SSR ansluter sig i stället till de förslag som lämnas av ledamöterna Jonasson och Jonsson vad gäller behovet av att under sakkunnig ledning åstadkomma förtroendeskapande samtal inom samebyn. Frågan om antal renskötselföretag med högsta renantal i byn är central. SSR påtar sig att tillsammans med grannsamebyarna inleda en framtidsinriktad process för att åstadkomma en sådan lösning.

Ruvhten sijte anför att man i stort delar utredningens redovisning av situationen i samebyn. När det gäller samebyns framtid anser man däremot att med lite hjälp utifrån finns det kompetens inom byn att komma till rätta med problemen. Samebyn anser att enskilda renägare som har svårigheter att samarbeta med andra bör föreläggas näringsförbud. "Detta bör vara enklare än att lägga ned en hel sameby."

Ett stort antal medlemmar i Ruvhten sijte har i två skrivelser till Länsstyrelsen riktat stark kritik mot utredningen - dess arbete, beskrivning av situationen och dess förslag. I förslagsdelen hänvisar de till vad ledamöterna Jonasson och Jonsson anför i sin särskilda skrivning. Ordföranden i utredningen, Arne Normann har i särskild skrivelse kommenterat kritiken.

Länsstyrelsens bedömning

Länsstyrelsen är sedan lång tid och inte minst efter sysslomannens och den aktuella utredningens arbete tämligen väl insatt i förhållandena och problemen i Ruvhten sijte. Utredningen visar att missförhållandena i samebyn är fortsatt svåra och har inte förändrats under den tid utredningen arbetat. Det är naturligtvis att beklaga att hittillsvarande ansträngningar - även efter denna utrednings arbete - att komma till rätta med missförhållandena i samebyn har misslyckats. Mot bakgrund av utredningens uttalande att ingen i samebyn visar ett seriöst intresse av försoning ter sig situationen särskilt allvarig. Finns inte en genuin vilja från medlemmarnas sida att lösa problemen finns heller ingen lösning.



Utredningen redovisar en rättfram bild av missförhållandena i samebyn och orsakerna till dess uppkomst. Länsstyrelsen finner inte anledning att här försöka analysera eller närmare kommentera utredningens redovisning i den delen. Utredningens sammanfattande uppfattning är att verksamheten inte kan få fortsätta under nuvarande omständigheter. "Risken för liv och lem är alldeles för stor." Situationen i samebyn får således bedömas som fortsatt prekär och oacceptabel ur flera aspekter. Någon motstående uppfattning till detta har heller inte framkommit under remissomgången.

Utredningen har föreslagit att samebyn bör beläggas med "någon form av näringsförbud." Med anledning härav kan Länsstyrelsen konstatera att de formella möjligheterna att utfärda näringsförbud är reglerade i en särskild lagstiftning, Lag (1986:436) om näringsförbud, riktade mot enskilda näringsidkare och vissa uppräknade juridiska personer. "Samebyar" finns inte med i den uppräknningen och omfattas uppenbart inte av lagstiftningen. Härtill kommer att det krävs en tämligen allvarlig brottslighet för att kunna belägga någon med näringsförbud. Någon annan formell möjlighet att meddela näringsförbud torde inte föreligga.

Även när det gäller utredningens alternativa förslag – nedläggning av samebyn – så saknas det enligt Länsstyrelsen formella möjligheter i lagstiftningen att vidta en sådan åtgärd. Det finns inga regler som medger en upplösning av en sameby. En sådan upplösning kan därför inte ske vare sig av regeringen, länsstyrelsen eller domstol. I sammanhanget kan anföras att det i förarbetena till rennäringslagen dessutom sägs att det inte skall vara möjligt att upplösa en sameby. Härtill krävs alltså en lagändring.

Frågan om "samebyar" och deras framtida organisationsform och status ligger nu på regeringens bord efter förslag av Rennäringspolitiska kommittén. Situationen i Ruvhten sijte ger aktualitet åt den i kommittén diskuterade frågan kring möjligheten att utesluta illojala medlemmar ur samebyn men också till den vidare frågan att kunna upplösa en sameby.

Utredningen har härjämte pekat på möjligheten att genom gränsändringar åstadkomma en önskvärd förändring av situationen. Först skall härvid sägas att Länsstyrelsen har den formella befogenheten enligt rennäringslagen att besluta om gränser mellan samebyar. Länsstyrelsen konstaterar dock att det vare sig är lämpligt eller möjligt att fördela mark med resultat att en sameby blir utan mark eftersom en sådan åtgärd omöjliggör för medlemmarna att utöva sin näring. En begränsning i rätten att driva näring får enligt regeringsformen införas endast för att skydda angelägna allmänna intressen. En sådan situation föreligger inte här. Däremot får det anses möjligt att modifiera gränserna gentemot i första hand grannsamebyarna. Länsstyrelsen har gjort vissa sonderingar kring en sådan lösning men funnit att det i dagsläget inte ser ut att lösa problematiken i Ruvhten sijte. Länsstyrelsen är dock beredd att pröva frågan vidare om missförhållandena i samebyn kvarstår.

Utredningen tar också upp frågan om tillsättande av en syssloman för samebyn. Länsstyrelsen har tidigare prövat sysslomannainstitutet i samebyn med gott kortsiktigt resultat men det har inte löst problemen långsiktigt. Däremot är det helt



klart att det behövs bistånd utifrån för att rätta upp förhållandena i samebyn. Ensam klarar inte byn den saken. I sammanhanget förtjänar upprepas att ansvaret för de uppkomna missförhållandena i samebyn inte kan påläggas någon annan än byn själv.

Fortsatta åtgärder är således nödvändiga – framför allt krävs en annan och positivare inställning från samebyns sida. Behovet av en ödmjukare inställning till situationen och till varandra är uppenbart liksom att angelägna strävanden mot försoning måste bli en del av vardagen inom samebyn. Finns inte ett genuint intresse från bymedlemmarnas sida att komma till rätta med situationen finns heller ingen framtid för byn.

Den fortsatta processen

Den mest aktuella och intressanta frågan nu är naturligen hur processen i Ruvhten sijte går vidare. Länsstyrelsen känner som ovan anförts ett starkt behov av att återföra Ruvhten till en fungerande och respektabel sameby. Länsstyrelsen delar härvid SSR:s uppfattning att den avgjort svåraste och mest konfliktfyllda frågan i samebyn är renantalet och hur det skall fördelas på bymedlemmarna.

Länsstyrelsen ser det knappast som en uppgift för Länsstyrelsen som rennäringsmyndighet att i nuvarande läge ta vidare initiativ i frågan. Däremot har Länsstyrelsen varit i kontakt med Arbetsmiljöinspektionen i länet för att efterhöra dess möjligheter att engagera sig i situationen inom samebyn. Arbetsmiljöinspektionen har emellertid förklarat att arbetsmiljölagen inte är tillämplig på förhållandena i Ruvhten sijte utan har istället pekat på att det i första bör vara en fråga för samebyns riksorganisation (SSR).

SSR har också i sitt remissyttrande anfört att förbundet nu är berett att tillsammans med grannsamebyarna inleda en förändringsprocess inom samebyn av framsyftande karaktär. Länsstyrelsen ser detta som ett positivt initiativ och är beredd att stödja ett sådant arbete.

Detta ärende har beslutats av Landshövdingen. I handläggningen av ärendet har även deltagit länsrådet Uno Svaleryd, chefsjuristen Peter Lif och rennäringsfunktionens chef, Bengt Ekendahl, föredragande.


Maggi Mikaelsson
landshövding


Bengt Ekendahl
chef för rennäringsfunktionen

kopia
Sametinget
Härjedalens kommun
SSR
Ruvhten sijte